

КРИЗА КУЛЬТУРИ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Сінько Ф., студ. гр. І-13

Криза культури – поняття, що фіксує ситуацію, що виникла в результаті розриву між культурою та всіма її інститутами та структурами та різко зміненими умовами суспільного життя. Це явище найбільш характерне для ХХ-ХХІ ст., коли на долі культури позначається зіткнення духовно-етичних ідеалів з реальним життям: зростають зневага і цинізм до етичних норм культурної людини, посилюються озлобленість, нігілізм, забувається елементарна ввічливість. Загострюється тривога за завтрашній день, множаться похмурі сценарії і прогнози; поширюється естетична всеїдність.

У ситуації системної кризи особливо актуалізується питання про значення культури, духовності, норм моральності і їх безпеки. Безпека культури, в широкому сенсі, передбачає захист громадян країни від насильницьких духовно-етичних потрясінь, зіткнень і руйнувань. На передній план виходить проблема тісного взаємозв'язку культури, науки, освіти, виховання, мистецтва, релігії та їх впливу на людину.

ХХ-ХХІ століття продемонстрували людству, що культура як інтегруючий початок суспільного розвитку, охоплює не лише сферу духовного, але у все більшій мірі – матеріального виробництва. Всі якості техногенної цивілізації, чие народження було відмічене ледве більше трьохсот років тому, змогли виявитися повною мірою саме в нашому столітті. В цей час цивілізаційні процеси були максимально динамічні і мали визначальне значення для культури. За Ч.П. Сноу, «в ХХ столітті цілісна і органічна структура культури розламалася на дві антагоністичні форми» [1]. Між традиційною гуманітарною культурою європейського Заходу і новою, так званою науковою культурою, похідною від науково-технічного прогресу ХХ століття, з кожним роком зростає катастрофічний розрив. Ворожнеча двох культур може призвести до загибелі людства.

Існує цілий ряд причин, що породжують в культурології ХХ-ХХІ століття стійке відчуття кризи культури. Головне – усвідомлення нових реальностей: універсального характеру життєво важливих процесів, взаємодії і взаємозалежності культурних регіонів, спільності участі людства на сучасному світі, тобто тих реальностей, які є джерелом цивілізації і одночасно її слідством. Спільність доль різних культурних регіонів представлена «катастрофами», які захоплювали не лише окремі народи, а все європейське співтовариство в ХХ-ХХІ столітті: світові війни, тоталітарні режими, фашистська експансія, міжнародний тероризм, економічні депресії, екологічні потрясіння і так далі. Всі ці процеси не могли протікати локально, не зачіпаючи внутрішнього життя інших народів, не порушуючи стилю культурного розвитку. Все це, з точки зору О. Шпенглера, лише доводить помилковість еволюційної дороги всієї західної цивілізації.

Кризисні явища в культурній практиці Європи ХХ століття, з точки зору цих мислителів, носять необоротний характер. Представник так званого другого покоління франкфуртської школи Ю. Хабермас затверджує, що сучасна «пізньо-капіталістична» держава здатна витіснити кризисні явища з однієї сфери суспільства в іншу: політична криза може бути витиснена в сферу економіки, економічна – в соціальну сферу і так далі. Але область культури, підкреслює Ю. Хабермас – область, стосовно якої поняття кризи зберігає своє значення, де вона не може бути «пом'якшена», оскільки сфера культури непідвладна адміністративному маніпулюванню, яке здійснює держава. В даному випадку Ю. Хабермас говорить про справжню культуру, неформальну мораль і мистецтво, а не про «масову», сурогатну культуру, що заповонила історичний простір Європи в нинішньому столітті.

Ситуація порушення культурної цілісності і розриву органічного зв'язку людини з природними підставами життя в ХХ-ХХІ столітті інтерпретується як ситуація відчуження. Відчуження – це процес перетворення різних форм людської діяльності і її результатів в самостійну силу, пануючу над ним і ворожу йому. Механізм, що відчужує, небезпечний тим, що пов'язаний з наступними проявами:

- 1) безсилля особи перед зовнішніми силами життя; уявленням про абсурдність існування;
- 2) втратою людьми взаємних зобов'язань по дотриманню соціального порядку, а також запереченням пануючої системи цінностей; відчуттям самоти, що виключає людину з суспільних зв'язків;
- 3) втратою індивідом свого «я», руйнуванням автентичності особи.

Питання психологічної «незадоволеності культурою» і самовідчуження особи поставлені і вирішені представниками психоаналітичної теорії (З. Фрейдом, К.Г. Юнгом, Е. Фроммом). До дослідників даної проблеми відноситься і Г. Маркузе, що розробив концепцію «одновимірної людини», яка, будучи включеною в споживчу гонку, виявляється відчуженою від таких своїх

соціальних характеристик, як критичне відношення до існуючого суспільства, здібність до революційної боротьби.

У основі сучасної кризи цивілізації лежить також протиріччя між зростаючими потребами суспільства і можливостями природного середовища їх задовольняти. Не вирішивши даного складного протиріччя, неможливо здійснити перехід світової цивілізації до стійкого розвитку.

Але не можна не зазначити і той факт, що сучасна цивілізація створює умови для духовного розвитку суспільства. Розвитку освіти, прилучення людини до різних форм культури, ціннісних надбань людства. Духовне життя суспільства – це творче творення, збереження та засвоєння духовних цінностей та змісту. До таких цінностей можна віднести: єдність людини і природи, єдність людської цивілізації, ненасильництво, самоцінності особистості тощо. Все це співзвучно сучасним загальнолюдським цінностям. Разом з тим даний потенціал цивілізації реалізується не в повній мірі, що обмежує духовний розвиток людини. Значна частина населення не має доступу до користування духовними цінностями, а дехто взагалі знаходиться в ізольованому життєвому та культурно-інформаційному просторі. Тому нині дуже часто спостерігається втрата духовності людиною, поширення псевдоцінностей, зростання агресії та рівня злочинності. Саме сьогодні проблеми і перспективи сучасної цивілізації набувають особливого сенсу, унаслідок протиріч і проблем глобального порядку, що набувають усе більш гострого характеру. Перед людством стоїть важливе завдання подолання цих негативних тенденцій у сучасному світовому розвитку.

Література

1. Сноу Ч.П. Две культуры: Сборник публицистических работ / Ч.П. Сноу; [сокр. пер. с англ. Н.С. Родмана]. – Москва: Прогресс, 1973. – С. 17.

Наук. кер. – Синах А.О., доцент СумДУ